

## BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA XOTIRA FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK USULLARI

**Aliqulova Nargiza Mustafayevna**

*Jizzax viloyati Zarbdor tumani MMTB*

*ga qarashli 3 - maktab amaliyotchi psixologi*

**Joniqulova Munavvara Shuxrat qizi**

*Jizzax viloyati Zarbdor tumani MMTB*

*ga qarashli 3-maktab amaliyotchi psixologi*

### ANNOTATSIYA:

*Kichik maktab yoshidagi bolalar ham vaqt fazoni yaxshi farqlay oladilar. So'z boyligi ortib boradi. Bularning barchasi bolaning kattalar bilan, tengdoshlari bilan muloqotga kirishishi natijasida sodir bo'ladi. Xotiraning rivojlanishi bola bilan ishlashda ta'limning qaysi metodlari ustunligiga uni o'rab turgan muhit idrok obraz bilan qanchalik boyligiga bog'liq.*

**Kalit so'zlar :** *xotira , boshlang'ich sinf,o'quv faoliyati,psixika,maktab,bolalar psixologiyasi*

### KIRISH

Xotira- idrok etilgan narsa va hodisalarni yoki o'tmish tajribalarni esda qoldirish va zarur bo'lganda tiklashdan iborat psixik jarayon. Xotira eng yaxshi damlarni esda qoldiradi. U nerv sistemasi xususiyatlaridan biri bo'lib, tashqi olam voqealari va organizm reaksiyalari haqidagi axborotni uzoq saqlash hamda uni ong faoliyatida va xulq, xatti - harakat doirasida takroriy qobiliyatida namoyon bo'ladi. Kichik yoshdagi bolalarda xotira kuchli rivojlanadi. Kichik maktab yosh davri 1-4-sinf o'quvchilarining yosh oraligini o'z ichiga oladi.

Bu davrda bola psixikasida muayyan o'zgarishlar sodir bo'lishini kuzatishi mumkin. Bolani birinchi bor maktab ostonasiga qadam qo'yishi bilan unda bir qator psixologik qiyinchiliklar yuzaga kela boshlaydi.Kichik maktab davrida bolaning birinchi bor maktab ostonasiga qadam qoyishi unda o'quv faoliyatining boshlanishi

hisoblanadi. Kichik maktab 6-7 yoshdan 9-10 yoshgacha davom etadi. Uning psixikasi bilim olishga yetadigan darajada rivojlanadi. Kichik maktab yoshdagi bolaning muhim xususiyatlaridan biri unda o'ziga xos ehtiyojlarining mavjudligidir. Bu ehtiyojlar o'z mohiyatiga ko'ra faqat muayyan bilim, ko'nikma va malakalarini egallashga qaratilmay balki o'quvchilik istagini aks ettirishdan ham iboratdir.

Kichik maktab yoshidagi bolalarda xotirani o'rganish bilan ko'plab olimlar shug'ullangan. Bular: Jan Piaget bolalar psixologiyasi va rivojlanish psixologiyasining asoschilaridan biri hisoblanadi. U xotiraning rivojlanishini kognitiv rivojlanishning bosqichlari bilan bog'lagan. Piagetning fikricha, kichik maktab yoshidagi bolalarda xotira o'yin va tajriba orqali faol rivojlanadi. Vigotskiy xotira va tafakkurni ijtimoiy va madaniy omillar bilan bog'lagan. Uning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi bolalarning yangi ma'lumotlarni eslab qolish va o'rganish imkoniyatlariga ta'sir qiladi. Ebbinghaus xotira va eslab qolish jarayonlarini birinchi bo'lib ilmiy o'rgangan olimlardan biridir. Uning "unutish egri chizig'i" nazariyasi bolalarda ma'lumotlarni qanday yo'qotishlarini tushunishda qo'llaniladi. Bolalarda xotira strategiyalarini shakllantirish muhimligini ta'kidlagan.

Barbel Inhelder Piaget bilan hamkorlik qilgan va bolalar fikrlash va xotira rivojlanishini o'rganishda katta hissa qo'shgan. U bolalarda tushunchalar va mantiqiy fikrlash shakllanishini o'rgangan. Bu olimlarning ishlari bugungi kunda ham bolalarda xotira va o'qitish usullarini takomillashtirish uchun asos bo'lib xizmat qilmoqda. Bundan tashqari Yaponiyadagi Toxoku universiteti olimlari intensiv mashqlar miya faoliyati va xotiraga qanday ta'sir qilishini o'rganishdi. Tadqiqot Brain and Behavior (B&B) ilmiy jurnalida chop etildi. Tadqiqotda muntazam ravishda kuch mashqlari bilan shug'ullanmaydigan 60 nafar sog'lom yigit va qizlar ishtirok etdi. Sinovlar davomida ular mashqlar bajarishlari va keyin xotira va miya faoliyatini baholash uchun topshiriqlar olishlari kerak edi.

Olimlar MRT yordamida ko'ngillilarning miya jarayonlarini kuzatdilar. Skanerlash ma'lumotlari miyaning ma'lum joylari va xotira bilan bog'liq bo'lgan hipokampus o'rtasidagi aloqalarning kuchayganligini ko'rsatdi. Natijalar a'zolari

jismoniy faoliyatga duchor bo'lmagan nazorat guruhiga nisbatan xotira ko'rsatkichlarining sezilarli darajada yaxshilanganligini ko'rsatdi. Xususan, trening guruhi ishtirokchilari ikki kun oldin ko'rsatilgan ro'yxatdagi ko'proq so'zlarni eslay olishdi. Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, hatto bitta mashg'ulot keyingi bir necha kun davomida xotira va miya faoliyatini yaxshilashi mumkin. Maktab va oila o'z-o'zini anglash rivojlanishining tashqi omillari. Uning shakllanishi ham bolaning nazariy refleksiv fikrlashining rivojlanishiga bog'liq. Boshlang'ich maktab yoshida fikrlar paydo bo'ladi va shu bilan yutuqlar va shaxsiy fazilatlarining o'ziga bo'lgan ishonchini shakllantirish uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'ladi. O'z-o'zini hurmat qilish odatda yanada adekvat va farqlanadi, o'zi to'g'risida hukmlar yanada asoslangan. Shu bilan birga, bu erda sezilarli individual farqlar kuzatilmoqda. Shuni ta'kidlash kerakki, haddan tashqari va o'zini past baholagan bolalarda uning darajasini o'zgartirish juda qiyin.

### **XULOSA**

Bugungi kunda boshlang'ich maktab o'quvchilari orasida "istisno sindromi" tobora rivojlanmoqda. Bola bu sinfda u o'qituvchilarning kayfiyatiga yoki tengdoshlarining do'stligiga erisha olmaydi, degan fikrlarni boshlaganida shakllanadi. Buning sababi nimada? Bu fikr maktabdagi mumkin bo'lmagan muvaffaqiyatsizlik (savolga noto'g'ri javob berilgan) yoki sinfdoshlar tomonidan masxara qilish natijasidir. O'zingizning "Men" ni bostirish jarayoni boshlanadi va bu o'z navbatida keyingi muvaffaqiyatsizliklar zanjirini yaratadi. Bola maktabga tayyormi? U uydan umuman farq qiladigan muhitga qo'shila oladimi?

Psixologlar boshlang'ich maktab yoshini bola hayotidagi eng og'ir davrlardan biri deb hisoblashadi, chunki maktab uning hayotida bo'lgan barcha narsalarni almashtiradi:

Ota-onalar o'rniga o'qituvchilar paydo bo'ladi, ular endi o'z talabasining injiqliklariga dosh berolmaydilar, bundan tashqari, unga yuklangan vazifalarning bajarilishini talab qiladilar; - hovli yoki bolalar bog'chasidagi do'stlari oldiga umuman

notanish bolalar, ular bilan har kuni shug'ullanish va muloqot qilish kerak; - o'yinchoqlar kitoblar va daftarlarga, bo'sh vaqt esa - uy vazifalariga almashtiriladi.

ko'rsatish bolalarda xotira qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Otaonalar va o'qituvchilar bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olib, ularga to'g'ri yo'nalish berishlari zarur.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

- 1.Ivanov P.I., Zufarova M.E. Umumiy psixologiya. Pedagogika va psixologiya bakalavriat ta'limyo'nalishi talabalari uchun darslik. Toshkent-2004.
2. Baratov/ Sh O'quvchi shaxsini o'rganish usullari T. 1994-yil
3. Xolnazarova M.X.,Muxliboyev M.Q. Yosh va pedagogik psixologiya. Darslik. Toshkent-2014.
- 4.Nishanova Z.T., Kamilova N.G. va boshqalar. Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya.Darslik. Toshkent-2018.
5. Мелибаева, Р. (2020). О диалектическом характере процесса становления личности студента.
6. Nasirovna, M. R. (2022). Features of the Implementation of Psycho diagnostic Surveys in Clinics. European Multidisciplinary Journal of Modern Science, 4, 519527.
7. Melibayeva RN, Usmanova XE, Xaydarov IO. Umumiy psixologiya. o'quv qo'llanma.
8. Мелибаева, Р. Н. (2018). Из истории вопроса экспериментального исследования мышления в трудах психологов советского периода. In International scientific review of the problems and prospects of modern science and education (pp. 125-127).